

Heidelbergse Catechismus

Zondag 1

Vraag 1: Wat is uw enige troost in leven en sterven?

Antwoord: Dat ik met lichaam en ziel, in leven en sterven¹, het eigendom ben, niet van mijzelf², maar van mijn trouwe Heiland Jezus Christus³. Want Hij heeft met zijn kostbaar bloed voor al mijn zonden volkomen betaald⁴ en mij uit alle macht van de duivel verlost⁵. Hij bewaart mij zo⁶, dat zonder de wil van mijn hemelse vader geen haar van mijn hoofd kan vallen⁷, ja zelfs zo, dat alles dienen moet tot mijn heil⁸. Daarom geeft Hij mij door zijn Heilige Geest ook zekerheid van het eeuwige leven⁹ en maakt Hij mij van harte bereid om voortaan voor Hem te leven¹⁰.

¹ Rom. 14:8; 1Tes. 5:9, 10. ² 1Kor. 6:19, 20. ³ 1Kor. 3:23; Tit. 2:14. ⁴ 1Pet. 1:18, 19; 1Joh. 1:7; 1Joh. 2:2, 12. ⁵ Joh. 8:34-36; Heb. 2:14, 15; 1Joh. 3:8. ⁶ Joh. 6:39; 10:27-30; 2Tes. 3:3; 1Pet. 1:5. ⁷ Mat. 10:29, 30; Luc. 21:18. ⁸ Rom. 8:28. ⁹ Rom 8:16; 2Kor. 1:22; 5:5; Ef. 1:13, 14. ¹⁰ Rom. 8:14; 1Joh. 3:3.

Vraag 2: Wat moet u weten om door deze troost gelukkig te leven en te sterven?

Antwoord: Ten eerste hoe groot mijn zonden en ellende zijn¹.
Ten tweede hoe ik van al mijn zonden en ellende verlost word².
Ten derde hoe ik God voor zo'n verlossing dankbaar moet zijn³.

¹ Mat. 9:12; Joh. 9:41; Rom 3:10; 1Joh. 1:9, 10. ² Luc. 24:46, 47; Joh. 17:3; Hand. 4:12; 10:43; 1Kor. 6:11; Tit. 3:3-7. ³ Ps. 50:14, 15; 116:12, 13; Mat. 5:16; Rom. 6:12, 13; Ef. 5:10; 2Tim. 2:15; 1Pet. 2:9, 12. Zie voorts Mat. 11:28-30; Ef. 5:8

Zondag 2

Vraag 3: Waaruit kent u uw ellende?

Antwoord: Uit de wet van God¹.

¹ Rom. 3:20.

Vraag 4: Wat eist God in zijn wet van ons?

Antwoord: Dat leert Christus ons in een samenvatting, Matteüs 22:37-40:
*Gij zult de Here, uw God, liefhebben met geheel uw hart en met geheel uw ziel en met geheel uw verstand.
Dit is het grote en eerste gebod.
Het tweede, daaraan gelijk, is: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf.
Aan deze twee geboden hangt heel de Wet en de Profeten¹.*

¹ Deut. 6:5; Lev. 19:18; Mar. 12:30, 31; Luc. 10:27.

Vraag 5: Kunt u dit alles volbrengen?

Antwoord: Nee¹, want naar mijn aard ben ik erop uit om God en mijn naaste te haten².

¹ Rom. 3:10, 20, 23; 1Joh. 1:8, 10. ² Gen. 6:5; 8:21; Jer. 17:9; Rom. 7:23; 8:7; Ef. 2:3; Tit. 3:3.

Zondag 3

Vraag 6: Heeft God de mens dan zo slecht en verkeerd geschapen?

Antwoord: Nee, God heeft de mens goed¹ en naar zijn beeld geschapen², dat wil zeggen: in ware gerechtigheid en heiligheid, opdat hij God, zijn Schepper, naar waarheid kennen, Hem van harte liefhebben en met Hem in de eeuwige heerlijkheid leven zou, om Hem te loven en te prijzen³.

¹ Gen. 1:31. ² Gen. 1:26, 27. ³ Ef. 4:24; 2Kor. 3:18; Kol. 3:10.

Vraag 7: Waaruit komt deze verdorven aard van de mens dan voort?

Antwoord: Uit de val en de ongehoorzaamheid van onze eerste voorouders, Adam en Eva, in het paradijs¹; want daar werd onze natuur zo verdorven, dat wij allen in zonden ontvangen en geboren worden².

¹ Gen. 3; Rom. 5:12, 18, 19. ² Ps. 51:7; Joh. 3:6.

Vraag 8: Maar zijn wij zo verdorven, dat wij helemaal onbekwaam zijn tot iets goeds en uit op elk kwaad?

Antwoord: Ja¹, behalve wanneer wij door de Geest van God opnieuw geboren worden².

¹ Gen. 6:5; 8:21; Job 14:4; 15:14, 16, 35; Jes. 53:6. ² Joh. 3:3, 5; 1Kor. 12:3; 2Kor. 3:5.

Zondag 4

Vraag 9: Doet God de mens dan geen onrecht, dat Hij in zijn wet van hem eist wat hij niet doen kan?

Antwoord: Nee, want God heeft de mens zo geschapen, dat hij dit kon doen¹. Maar de mens heeft zichzelf en al zijn nakomelingen, op ingeving van de duivel en door moedwillige ongehoorzaamheid, van deze gaven beroofd².

¹ Gen. 1:27; Ef. 4:24. ² Gen. 3:4-6; Rom. 5:12; 1Tim 2:13, 14.

Vraag 10: Wil God zo'n ongehoorzaamheid en afval ongestraft laten?

Antwoord: Beslist niet, maar God vertoomt Zich verschrikkelijk, zowel over de zonde die ons aangeboren is als over de zonden die wij doen. Hij wil die dan ook door een rechtvaardig oordeel in tijd en eeuwigheid straffen¹, want Hij heeft gezegd: *Vervloekt is een ieder die zich niet houdt aan alles wat geschreven is in het boek der wet, om dat te doen*, Galaten 3:10².

¹ Gen. 2:17; Ex. 20:5; Ex. 34:7; Ps. 5:6; Nah. 1:2; Rom. 1:18; 5:12; Ef. 5:6; Heb. 9:27. ² Deut. 27:26.

Vraag 11: Maar God is toch ook barmhartig?

Antwoord: God is wel barmhartig¹, maar Hij is ook rechtvaardig². Daarom eist zijn gerechtigheid dat de zonde, die tegen de allerhoogste majesteit van God begaan is, ook met de zwaarste, dat is met de eeuwige straf aan lichaam en ziel gestraft wordt³.

¹ Ex. 20:6; 34:6, 7. ² Ex. 20:5; 23:7; 34:7; Ps. 7:10; ³ Nah. 1:2, 3; 2Tes. 1:9.

Zondag 5

Vraag 12: Hoe kunnen wij aan deze straf ontkomen en weer in genade aangenomen worden, nu wij naar Gods rechtvaardig oordeel straf in tijd en eeuwigheid verdiend hebben?

Antwoord: God wil dat aan zijn gerechtigheid wordt voldaan¹. Daarom moeten wij óf zelf óf door een ander volkomen betalen².

¹ Gen. 2:17; Ex. 20:5; 23:7; Ezech. 18:4; Heb. 10:30. ² Mat. 5:26; Rom. 8:3, 4.

Vraag 13: Maar kunnen wij zelf betalen?

Antwoord: Op geen enkele manier. Wij maken de schuld juist elke dag groter¹.

¹ Job 4:18, 19; 9:2, 3; 15:16; Ps. 130:3; Mat. 6:12; 16:26; 18:25.

Vraag 14: Kan een schepsel dat alleen maar schepsel is, voor ons betalen?

Antwoord: Nee, want ten eerste wil God geen ander schepsel straffen voor de schuld die de mens gemaakt heeft¹; ten tweede kan ook geen schepsel dat alleen maar schepsel is, de last van de eeuwige toorn van God tegen de zonde dragen en andere schepselen daarvan verlossen².

¹ Gen. 3:17; Ezech. 18:4. ² Ps 130:3; Nah. 1:6.

Vraag 15: Wat voor een Middelaar en Verlosser moeten wij dan zoeken?

Antwoord: Een Middelaar die een echt¹ en rechtvaardig mens² is en toch sterker dan alle schepselen, dat wil zeggen: die tegelijk echt God is³.

¹ 1Kor. 15:21. ² Heb. 7:26. ³ Jes. 7:14; 9:5; Jer. 23:6; Luc. 11:22; Rom. 8:3, 4.

Zondag 6

Vraag 16: Waarom moet de Middelaar een echt en rechtvaardig mens zijn?

Antwoord: Omdat Gods gerechtigheid eist, dat de menselijke natuur, die gezondigd heeft, ook voor de zonde betaalt¹, en omdat een mens die zelf zondaar is, niet voor anderen kan betalen².

¹ Jes. 53:3-5; Jer. 33:15; Ezech. 18:4, 20; Rom. 5:12-15; 1Kor. 15:21; Heb. 2:14-16. ² Ps. 49:8; Heb. 7:26, 27; 1Pet. 3:18.

Vraag 17: Waarom moet de Middelaar tegelijk echt God zijn?

Antwoord: Om uit kracht van zijn godheid¹ de last van Gods toorn² aan zijn menselijke natuur te kunnen dragen³, en ons de gerechtigheid en het leven te kunnen verwerven en teruggeven⁴.

¹ Jes. 9:5; Rom. 1:4; Heb. 1:3. ² Deut. 4:24; Nah. 1:6; Ps. 130:3. ³ Jes. 53:4, 11. ⁴ Jes. 53:5, 11; Jes. 54:8; Joh. 3:16; Hand. 20:28; 1Pet. 3:18.

Vraag 18: Wie is dan deze Middelaar, die echt God¹ en tegelijk een echt² en rechtvaardig mens is³?

Antwoord: Onze Here Jezus Christus⁴, die ons door God geschonken is tot wijsheid, rechtvaardigheid, heiliging en tot een volkomen verlossing⁵.

¹ Jer. 23:6; Mal. 3:1; Rom. 8:3; Gal. 4:4; 1Joh. 5:20. ² Luc. 1:42; 2:6, 7; Rom. 1:3; Fil. 2:7; Heb. 2:14, 17; 4:15. ³ Jes. 53:9, 11; Jer. 23:5; Luc. 1:35; Joh. 8:46; Heb. 4:15; 7:26; 1Pet. 1:19; 2:22; 3:18. ⁴ Mat. 1:23; Luc. 2:11; Joh. 1:1, 14; 14:6; Rom. 9:5; 1Tim. 2:5; 3:16; Heb. 2:9. ⁵ 1Kor. 1:30; 2Kor. 5:21.

Vraag 19: Waaruit weet u dat?

Antwoord: Uit het heilig evangelie. God heeft dat eerst zelf in het paradijs geopenbaard¹. Daarna heeft Hij het door de heilige aartsvaders² en profeten laten verkondigen³.

Ook heeft Hij dat evangelie van tevoren laten afbeelden door de offers en andere schaduwwachtige gebruiken die Hij in de wet had voorgeschreven⁴.

Tenslotte heeft Hij het door zijn eniggeboren Zoon vervuld⁵.

¹ Gen. 3:15. ² Gen. 12:3; 22:18; 26:4; 49:10. ³ Jes. 42:1-4; 43:25; 49:6; 53; Jer. 23:5, 6; 31:32, 33; Micha 7:18-20; Joh. 5:46; Hand. 3:22-24; 10:43; Rom. 1:2; Heb. 1:1. ⁴ Kol. 2:17; Heb. 10:1, 7. ⁵ Rom. 10:4; Gal. 3:24; 4:4, 5; Kol. 2:17.

Zondag 7

Vraag 20: Krijgen dan alle mensen door Christus het heil terug, zoals zij in Adam veroordeeld zijn?

Antwoord: Nee¹, maar alleen zij die door waar geloof bij Hem worden ingelijfd en al zijn weldaden aannemen².

¹ Mat. 7:14; 22:14. ² Ps. 2:12; Mar. 16:16; Joh. 1:12, 13; 3:16, 18, 36; Rom. 3:22; 11:20; Heb. 4:2, 3; 5:9; 10:39; 11:6.

Vraag 21: Wat is waar geloof?

Antwoord: Waar geloof is een stellig weten waardoor ik alles voor betrouwbaar houd, wat God ons in zijn Woord geopenbaard heeft¹.

Tegelijk is het een vast vertrouwen², dat de Heilige Geest³ door het evangelie in mijn hart werkt⁴, dat niet alleen aan anderen, maar ook aan mij vergeving van de zonden, eeuwige gerechtigheid en eeuwige heil⁵ door God geschonken zijn, enkel uit genade, alleen op grond van de verdienste van Christus⁶.

¹ Rom. 4:20, 21; Heb. 11:1, 3; Jak. 1:6. ² Ps. 9:11; Rom. 4:16-21; 5:1; 10:10; Ef. 3:12; Heb. 4:16. ³ Mat. 16:17; Joh. 3:5; 6:29; Hand. 16:14; 2Kor. 4:13; Ef. 2:8; Fil. 1:29. ⁴ Mar. 16:15; Hand. 10:44; 16:14; Rom. 1:16; 10:17; 1Kor. 1:21. ⁵ Hab. 2:4; Hand. 10:43; Rom.

1:17; Gal. 3:11; Heb. 10:10, 38. ⁶ Luc. 1:77, 78; Joh. 20:31; Hand. 10:43; Rom. 3:24; 5:19; Gal. 2:16.

Vraag 22: Wat moet een christen geloven?

Antwoord: Alles wat ons in het Evangelie beloofd wordt. Daarvan geven de artikelen van ons algemeen en onwettelijk christelijk geloof een samenvatting¹.

¹ Mat. 28:19; Mar. 1:15; Joh. 20:31.

Apostolische Geloofsbelijdenis

Vraag 23: Hoe luiden die artikelen?

Antwoord:

I	1	Ik geloof in God de Vader, de Almachtige, Schepper van de hemel en de aarde.
II	2	En in Jezus Christus, zijn eniggeboren Zoon, onze Here;
	3	die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria;
	4	die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd, gestorven, en begraven, neergedaald in de hel;
	5	op de derde dag opgestaan uit de doden;
	6	opgevaren naar de hemel, en zit aan de rechterhand van God de Almachtige Vader;
	7	vandaar zal Hij komen om te oordelen de levenden en de doden.
III	8	Ik geloof in de Heilige Geest.
	9	Ik geloof een heilige, algemene, christelijke kerk, de gemeenschap der heiligen;
	10	vergeving van de zonden;
	11	opstanding van het vlees;
	12	en een eeuwig leven.

Zondag 8

Vraag 24: Hoe worden deze artikelen ingedeeld?

Antwoord: In drie delen.
Het eerste gaat over God de Vader en onze schepping;
het tweede over God de Zoon en onze verlossing;
het derde over God de Heilige Geest en onze heiliging.

Vraag 25: Waarom noemt u drie Personen: de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, terwijl er toch maar één God is¹?

Antwoord: Omdat God Zich zo in zijn Woord geopenbaard heeft: deze drie onderscheiden Personen zijn de ene, ware en eeuwige God².

¹ Deut. 6:4; Jes. 44:6; 45:5; 1Kor. 8:4, 6; Ef. 4:5, 6. ² Gen. 1:2, 3; Jes. 61:1; Mat. 3:16, 17; 28:19; Luc. 1:35; 4:18; Joh. 14:26; 15:26; Hand. 2:32, 33; 2Kor. 13:13; Gal. 4:6; Ef. 2:18; Tit. 3:4-6.

God de Vader en onze schepping

Zondag 9

Vraag 26: Wat gelooft u, wanneer u zegt: Ik geloof in God de Vader, de Almachtige, Schepper van de hemel en de aarde?

Antwoord: Dat de eeuwige Vader van onze Here Jezus Christus, die hemel en aarde, met al wat erin is, uit niets geschapen heeft¹ en ze nog door zijn eeuwige raad en voorzienigheid in stand houdt en regeert², om zijn Zoon Jezus Christus mijn God en mijn Vader is³. Daarom vertrouw ik zo op Hem, dat ik er niet aan twijfel, of Hij zal mij voorzien van alles wat ik voor lichaam en ziel nodig heb⁴, en ook elk kwaad, dat Hij mij in dit moeitevol leven toedeelt, voor mij doen meewerken ten goede⁵. Want Hij kan dit doen als een almachtig God⁶ en wil het ook doen als een trouw Vader⁷.

¹ Gen. 1:1; 2:3; Ex. 20:11; Job 33:4; 38:4-11; Ps. 33:6; Jes. 40:26; Hand. 4:24; 14:15. ² Ps. 104:2-5, 27-30; Ps. 115:3; Mat. 10:29, 30; Rom. 11:36; Ef. 1:11. ³ Joh. 1:12; Rom 8:15; Gal. 4:5-7; Ef. 1:5. ⁴ Ps. 55:23; Mat. 6:25, 26; Luc. 12:22-24. ⁵ Rom. 8:28. ⁶ Rom. 8:37-39; 10:12; Opb. 1:8. ⁷ Mat. 6:32, 33; 7:9-11.

Zondag 10

Vraag 27: Wat verstaat u onder Gods voorzienigheid?

Antwoord: De almachtige en tegenwoordige kracht van God¹, waardoor Hij hemel en aarde, met alle schepselen, als met zijn hand in stand houdt en zó regeert², dat loof en gras, regen en droogte³, vruchtbare en onvruchtbare jaren, eten en drinken, gezondheid en ziekte, rijkdom en armoede en alle dingen⁴, niet bij toeval, maar uit zijn vaderhand ons ten deel vallen⁵.

¹ Ps. 94:9, 10; Jes. 29:15, 16; Jer. 23:23, 24; Ezech. 8:12; Mat. 17:27; Hand. 17:25-28. ² Hebr. 1:3. ³ Jer. 5:24; Hand. 14:17. ⁴ Spr. 22:2; Joh. 9:3. ⁵ Spr. 16:33; Mat. 10:29.

Vraag 28: Waarom is het voor ons belangrijk te weten dat God alles geschapen heeft en nog door zijn voorzienigheid in stand houdt?

Antwoord: Om in alle tegenspoed geduldig¹, in voorspoed dankbaar te zijn² en voor de toekomst dit vaste vertrouwen te hebben in onze trouwe God en Vader, dat geen schepsel ons van zijn liefde scheiden zal³. Want alle schepselen zijn zo in zijn hand, dat zij zich tegen zijn wil niet roeren of bewegen kunnen⁴.

¹ Job 1:21, 22; Ps. 39:10; Rom. 5:3, 4; Jak. 1:3. ² Deut. 8:10; 1Tes. 5:18. ³ Ps. 55:23; Rom. 5:4, 5; 8:38, 39. ⁴ Job 1:12; 2:6; Spr. 21:1; Hand. 17:25-28.

God de Zoon en onze verlossing

Zondag 11

Vraag 29: Waarom wordt de Zoon van God Jezus, dat is Verlosser, genoemd?

Antwoord: Omdat Hij ons verlost van al onze zonden¹, en omdat er bij niemand anders enig behoud te zoeken en te vinden is².

¹ Mat. 1:21; Hebr. 7:25. ² Jes. 43:11; Joh. 15:4, 5; Hand. 4:11, 12; 1Tim. 2:5; 1Joh. 5:11, 12.

Vraag 30: Geloven zij dan wel in de enige Verlosser Jezus, die hun behoud en welvaart bij de heiligen, bij zichzelf of ergens anders zoeken?

Antwoord: Nee, maar zij verloochenen met de daad de enige Verlosser Jezus, ook al roemen zij met de mond in Hem¹.

Want één van beide: óf Jezus is geen volkomen Verlosser, óf zij die deze Verlosser met waar geloof aannemen, moeten alles in Hem hebben wat voor hun behoud nodig is².

¹ 1Kor. 1:13, 30, 31; Gal. 5:4. ² Jes. 9:6; Joh. 1:16; Kol. 1:19, 20; 2:10; Heb. 12:2; 1Joh. 1:7.

Zondag 12

Vraag 31: Waarom wordt Hij Christus, dat is Gezalfd, genoemd?

Antwoord: Omdat Hij door God de Vader is aangesteld en met de Heilige Geest gezalfd¹ tot onze hoogste Profeet en Leraar, tot onze enige Hogepriester en tot onze eeuwige Koning.

Als Profeet en Leraar heeft Hij ons de verborgen raad en wil van God over onze verlossing volkomen geopenbaard².

Als Hogepriester heeft Hij ons met het enige offer van zijn lichaam verlost³ en blijft Hij met zijn voorbede steeds bij de Vader voor ons pleiten⁴.

Als Koning regeert Hij ons met zijn Woord en Geest, en beschermt en bewaart Hij ons bij de verworven verlossing⁵.

¹ Ps. 45:8; Jes. 61:1; Luc. 4:18; Hand. 10:38; Heb. 1:9. ² Deut. 18:15; Jes. 55:4; Mat. 11:27; Joh. 1:18; 15:15; Hand. 3:22. ³ Ps. 110:4; Heb. 7:21; 9:12, 14, 28; 10:12, 14. ⁴ Rom. 8:34; Heb. 7:25; 9:24; 1Joh. 2:1. ⁵ Ps. 2:6; Zach. 9:9; Mat. 21:5; 28:18; Luc. 1:33; Joh. 10:28; Opb. 12:10, 11.

Vraag 32: Maar waarom wordt u een christen genoemd¹?

Antwoord: Omdat ik door het geloof een lid van Christus ben en zo deel heb aan zijn zalving², om:

als profeet zijn naam te belijden³,

als priester mijzelf als een levend dankoffer aan Hem te offeren⁴,

en als koning in dit leven met een vrij en goed geweten tegen de zonde en de duivel te strijden⁵ en na dit leven in eeuwigheid met Hem over alle schepselen te regeren⁶.

¹ Hand. 11:26. ² Jes. 59:21; Joël 2:28; Hand. 2:17; 1Kor. 6:15; 1Joh. 2:27. ³ Mat. 10:32, 33; Rom. 10:10. ⁴ Ex. 19:6; Rom. 12:1; 1Petr. 2:5; Opb. 1:6; 5:8, 10. ⁵ Rom. 6:12, 13; Gal. 5:16, 17; Ef. 6:11; 1Tim. 1:18, 19; 1Pet. 2:9, 11. ⁶ 2Tim. 2:12; Opb. 22:5.

Zondag 13

Vraag 33: Waarom wordt Christus de eniggeboren Zoon van God genoemd? Wij zijn toch ook Gods kinderen?

Antwoord: Omdat alleen Hij de eeuwige en natuurlijke Zoon van God is¹. Maar wij zijn om Christus' wil uit genade tot Gods kinderen aangenomen².

¹ Joh. 1:14, 18; 3:16; Rom. 8:32; Heb. 1:1, 2; 1Joh. 4:9. ² Joh. 1:12; Rom. 8:15-17; Gal. 4:6; Ef. 1:5, 6.

Vraag 34: Waarom noemt u Hem onze Here?

Antwoord: Omdat Hij ons met lichaam en ziel, niet met goud of zilver, maar met zijn kostbaar bloed van al onze zonden vrijgekocht en uit alle macht van de duivel verlost heeft. Zo heeft Hij ons tot zijn eigendom gemaakt¹.

¹ Joh. 20:28; 1Kor. 6:20; 7:23; Ef. 1:7; 1Tim. 2:6; 1Pet. 1:18, 19; 2:9.

Zondag 14

Vraag 35: Wat belijdt u met de woorden: die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria?

Antwoord: De eeuwige Zoon van God, die echt en eeuwig God is en blijft¹, heeft door de werking van de Heilige Geest echte menselijke natuur aangenomen² uit het vlees en bloed van de maagd Maria³, om het ware zaad van David te zijn⁴, zijn broeders in alles gelijk, maar zonder zonde⁵.

¹ Mat. 1:23; 3:17; 16:16; 17:5; Mar. 1:11; Joh. 1:1; 17:3, 5; 20:28; Rom. 1:3, 4; 9:5; Fil. 2:6; Kol. 1:15, 16; Tit. 2:13; Heb. 1:3; 1Joh.

5:20. ² Mat. 1:18, 20; Luc. 1:35. ³ Luc. 1:31, 42, 43; Joh. 1:14; Gal. 4:4. ⁴ 2Sam. 7:12; Ps. 132:11; Mat. 1:1; Luc. 1:32; Hand. 2:30, 31; Rom. 1:3. ⁵ Fil. 2:7; Heb. 2:14, 17; 4:15; 7:26, 27.

Vraag 36: Wat is voor u de waarde van de heilige ontvangenis en geboorte van Christus?

Antwoord: Zo is Hij onze Middelaar¹, die met zijn onschuld en volkomen heiligheid mijn zonde, waarin ik ontvangen en geboren ben, voor Gods aangezicht bedekt².

¹ Heb. 2:16-18; 7:26, 27. ² Ps. 32:1; Jes. 53:11; Rom. 8:3, 4; 1Kor. 1:30, 31; Gal. 4:4, 5; 1Pet. 1:18, 19; 3:18.

Zondag 15

Vraag 37: Wat belijdt u met het woord: geleden?

Antwoord: Christus heeft heel de tijd van zijn leven op aarde, maar vooral aan het einde daarvan, de toorn van God tegen de zonde van het hele menselijke geslacht aan lichaam en ziel gedragen¹.

Hij deed dit om door zijn lijden, als het enige zoenoffer², ons lichaam en onze ziel van het eeuwige oordeel te verlossen³ en Gods genade, gerechtigheid en het eeuwige leven voor ons te verwerven⁴.

¹ Jes. 53:4, 12; 1Tim. 2:6; 1Pet. 2:24; 3:18. ² Jes. 53:10; Rom. 3:25; 1Kor. 5:7; Ef. 5:2; Heb. 9:28; 10:14; 1Joh. 2:2; 4:10. ³ Gal. 3:13; Kol. 1:13; Heb. 9:12; 1Pet. 1:18, 19. ⁴ Joh. 3:16; 6:51; 2Kor. 5:21; Heb. 9:15; 10:19.

Vraag 38: Waarom heeft Hij onder de rechter Pontius Pilatus geleden?

Antwoord: Christus is onschuldig onder de wereldlijke rechter veroordeeld¹, om ons te bevrijden van het strenge oordeel van God, dat over ons zou komen².

¹ Mat. 27:24; Luc. 23:13-15; Joh. 18:38; 19:4, 11. ² Jes. 53:4, 5; 2Kor. 5:21; Gal. 3:13.

Vraag 39: Heeft het een bijzondere betekenis dat Christus is gekruisigd en niet op een andere wijze is gestorven?

Antwoord: Ja, want daardoor ben ik er zeker van, dat Hij de vloek die op mij lag, op Zich geladen heeft¹, omdat de kruisdood door God vervloekt was².

¹ Gal. 3:13. ² Deut. 21:23.

Zondag 16

Vraag 40: Waarom moest Christus Zich tot in de dood vernederen?

Antwoord: Omdat vanwege Gods gerechtigheid en waarheid¹ niet anders voor onze zonden betaald kon worden dan door de dood van Gods Zoon².

¹ Gen. 2:17. ² Rom. 8:3, 4; Fil. 2:8; Heb. 2:9, 14, 15.

Vraag 41: Waarom is Christus begraven?

Antwoord: Om daardoor aan te tonen dat Hij echt gestorven was¹.

¹ Mat. 27:59, 60; Luc. 23:53; Joh. 19:40-42; Hand. 13:29; 1Kor. 15:3, 4.

Vraag 42: Nu Christus voor ons gestorven is, waarom moeten wij dan nog sterven?

Antwoord: Onze dood is geen betaling voor onze zonden¹, maar alleen een afsterven van de zonden en een doorgang tot het eeuwige leven².

¹ Mar. 8:37. ² Joh. 5:24; Rom. 7:24, 25; Fil. 1:23.

Vraag 43: Wat is voor ons nog meer de waarde van het offer en de dood van Christus aan het kruis?

Antwoord: Door zijn kracht wordt onze oude mens met Hem gekruisigd, gedood en begraven¹, opdat de slechte begeerten van het vlees in ons niet meer regeren², maar opdat wij onszelf aan Christus offeren als een offer van dankbaarheid³.

¹ Rom 6:6. ² Rom 6:8, 11, 12. ³ Rom. 12:1.

Vraag 44: Waarom volgt er neergedaald in de hel?

Antwoord: Daardoor mag ik er in mijn felste aanvechtingen zeker van zijn en er rijke troost uit putten, dat mijn Here Jezus Christus mij van de angst en pijn van de hel verlost heeft¹.

Hij heeft deze verlossing bewerkt door zijn onuitsprekelijke angsten, smarten, verschrikking en helse kwelling, waarin Hij gedurende heel zijn lijden, maar vooral aan het kruis, verzonken was².

¹ Jes. 53:5. ² Mat. 26:38; 27:46; Heb. 5:7.

Zondag 17

Vraag 45: Wat is voor ons de waarde van de opstanding van Christus?

Antwoord: Ten eerste heeft Hij door zijn opstanding de dood overwonnen, om ons te doen delen in de gerechtigheid, die Hij door zijn dood voor ons had verworven¹.

Ten tweede worden ook wij door zijn kracht nu al opgewekt tot een nieuw leven².

Ten derde is de opstanding van Christus voor ons een onderpand van onze opstanding in heerlijkheid³.

¹ Rom. 4:25; 1Kor. 15:16-18; 1Pet. 1:3. ² Rom. 6:4; Kol. 3:1-3; Ef. 2:4-6. ³ Rom. 8:11; 1Kor. 15:20-22.

Zondag 18

Vraag 46: Wat belijdt u met de woorden: opgevaren naar de hemel?

Antwoord: Dat Christus voor de ogen van zijn discipelen van de aarde naar de hemel is opgenomen¹ en daar ons ten goede is², totdat Hij terugkomt om te oordelen de levenden en de doden³.

¹ Mar. 16:19; Luc. 24:51; Hand. 1:9. ² Rom. 8:34; Ef. 4:10; Kol. 3:1; Heb. 4:14; 7:24, 25; 9:24. ³ Mat. 24:30; Hand. 1:11.

Vraag 47: Is Christus dan niet bij ons tot aan de voleinding van de wereld, zoals Hij ons beloofd heeft¹?

Antwoord: Christus is echt mens en echt God. Naar zijn menselijke natuur is Hij niet meer op aarde², maar naar zijn godheid, majesteit, genade en Geest verlaat Hij ons nooit meer³.

¹ Mat. 28:20. ² Mat. 26:11; Joh. 16:28; Joh. 17:11; Hand. 3:21; Heb. 8:4. ³ Mat. 28:20; Joh. 14:16-18; 16:13; Ef. 4:8.

Vraag 48: Maar als de menselijke natuur niet overal is waar de godheid is, worden dan de twee naturen in Christus niet van elkaar gescheiden?

Antwoord: Beslist niet. Want zijn godheid kan door niets ingesloten worden en is overal tegenwoordig¹. Daaruit volgt dat deze godheid wel buiten haar aangenomen mensheid is², maar toch ook in haar is en persoonlijk met haar verenigd blijft.

¹ Jes. 66:1; Jer. 23:23, 24; Hand. 7:49; 17:27, 28. ² Mat. 28:6; Joh. 3:13; 11:15; Kol. 2:9.

Vraag 49: Wat is voor ons de waarde van de hemelvaart van Christus?

Antwoord: Ten eerste is Hij in de hemel voor het aangezicht van zijn Vader om voor ons te pleiten¹.

Ten tweede hebben wij in Hem ons vlees in de hemel tot een onderpand, dat Hij als het Hoofd ons, zijn leden, ook tot Zich nemen zal². Ten derde zendt Hij ons zijn Geest als tegenpand³, door zijn kracht zoeken wij wat boven is, waar Christus zit aan de rechterhand van God, en niet wat op de aarde is⁴.

¹ Rom. 8:34; 1Joh. 2:1. ² Joh. 14:2, 3; Joh. 17:24; Ef. 2:6. ³ Joh. 14:16; 16:7; Hand. 2:33; 2Kor. 1:22; 5:5. ⁴ Fil. 3:20; Kol. 3:1.

Zondag 19

Vraag 50: Waarom wordt eraan toegevoegd: en zit aan de rechterhand van God?

Antwoord: Christus is opgevaren naar de hemel om Zich daar te bewijzen als het Hoofd van zijn christelijke kerk¹, door wie de Vader alle dingen regeert².

¹ Ef. 1:20-23; Kol. 1:18. ² Mat. 28:18; Joh. 5:22.

Vraag 51: Wat is voor ons de waarde van deze heerlijkheid van ons Hoofd Christus?

Antwoord: Ten eerste giet Hij door zijn Heilige Geest in ons, zijn leden, de hemelse gaven uit¹.

Ten tweede beschermt en bewaart Hij ons met zijn macht tegen alle vijanden².

¹ Hand. 2:33; Ef. 4:8, 10-12. ² Ps. 2:9; 110:1, 2; Joh. 10:28; Ef. 4:8; Opb. 12:5.

Vraag 52: Welke troost schenkt u de wederkomst van Christus om te oordelen de levenden en de doden?

Antwoord: Dat ik in alle droefheid en vervolging met opgeheven hoofd juist Hem als Rechter uit de hemel verwacht, die Zich eerst om mij voor Gods rechterstoel gesteld en heel de vloek van mij weggenomen heeft¹.

Hij zal dan al zijn en mijn vijanden aan de eeuwige ondergang overgeven², maar mij met alle uitverkorenen tot Zich nemen in de hemelse blijdschap en heerlijkheid³.

¹ Luc. 21:28; Rom. 8:23, 24; Fil. 3:20; 1Tes. 4:16; Tit. 2:13. ² Mat. 25:41-43; 2Tes. 1:6, 8, 9. ³ Mat. 25:34-36; 2Tes. 1:7, 10.

God de Heilige Geest en onze heiliging

Zondag 20

Vraag 53: Wat gelooft u van de Heilige Geest?

Antwoord: Ten eerste dat Hij samen met de Vader en de Zoon echt en eeuwig God is¹.

Ten tweede dat Hij ook mij gegeven is², om mij door waar geloof aan Christus en al zijn weldaden deel te geven³, mij te troosten⁴ en eeuwig bij mij te blijven⁵.

¹ Gen. 1:2; Hand. 5:3, 4; 1Kor. 2:10; 3:16; 6:19. ² Mat. 28:19; 2Kor. 1:21, 22; Gal. 3:14; 4:6; Ef. 1:13. ³ Joh. 16:14; 1Kor. 2:12; 1Pet. 1:2. ⁴ Joh. 15:26; Hand. 9:31. ⁵ Joh. 14:16, 17; 1Pet. 4:14.

Zondag 21

Vraag 54: Wat gelooft u van de heilige, algemene, christelijke kerk?

Antwoord: Dat de Zoon van God¹ uit het hele menselijke geslacht² Zich een gemeente³, die tot het eeuwige leven uitverkoren is⁴, van het begin van de wereld tot aan het einde⁵ vergadert, beschermt en onderhoudt⁶. Hij doet dit door zijn Geest en Woord⁷ in eenheid van het ware geloof⁸.

En ik geloof dat ik van deze gemeente een levend lid ben⁹ en eeuwig zal blijven¹⁰.

¹ Joh. 10:11; Ef. 4:11-13; 5:25, 26. ² Gen. 26:4; Jes. 49:6; Rom. 10:12, 13; Opb. 5:9. ³ Ps. 111:1; Hand. 20:28; Heb. 12:22, 23. ⁴ Rom. 8:29, 30; Ef. 1:10-14; 1Pet. 2:9. ⁵ Ps. 71:17, 18; Jes. 59:21; 1Kor. 11:26. ⁶ Ps. 129:4, 5; Mat. 16:18; Joh. 10:16, 28. ⁷ Jes. 59:21; Rom. 1:16; 10:14-17; Ef. 5:26. ⁸ Joh. 17:21; Hand. 2:42; Ef. 4:3-6; 1Tim. 3:15. ⁹ Rom. 8:10; 1Joh. 3:14, 19-21. ¹⁰ Ps. 23:6; Joh. 10:28; Rom. 8:35-39; 1Kor. 1:8, 9; 1Pet. 1:5; 1Joh. 2:19.

Vraag 55: Wat verstaat u onder de gemeenschap der heiligen?

Antwoord: Ten eerste dat de gelovigen allen samen en ieder persoonlijk als leden gemeenschap hebben met de Here Christus en deel hebben aan al zijn schatten en gaven¹.

Ten tweede dat ieder verplicht is zijn gaven tot nut en heil van de andere leden gewillig en met vreugde te gebruiken².

¹ Rom. 8:32; 1Kor. 6:17; 12:12, 13; 1Joh. 1:3. ² 1Kor. 12:21; 13:1-7; Fil. 2:2-5.

Vraag 56: Wat belijdt u met de woorden: vergeving van de zonden?

Antwoord: Omdat Christus voldaan heeft, wil God nooit meer denken aan al mijn zonden¹, ook niet aan mijn zondige aard², waartegen ik mijn leven lang moet strijden. Maar God schenkt mij uit genade de gerechtigheid van Christus³, zodat ik nooit meer door Hem veroordeeld word⁴.

¹ Ps. 103:3, 10, 12; Jer. 31:34; Micha 7:19; 2Kor. 5:19. ² Rom. 7:23-25. ³ 2Kor. 5:21; 1Joh. 1:7; 2:1, 2. ⁴ Joh. 3:18; 5:24.

Zondag 22

Vraag 57: Welke troost geeft u de opstanding van het vlees?

Antwoord: Dat niet alleen mijn ziel na dit leven terstond tot haar Hoofd Christus opgenomen zal worden¹, maar dat ook dit mijn vlees, door de kracht van Christus opgewekt, weer met mijn ziel verenigd en aan het verheerlijkt lichaam van Christus gelijkvormig zal worden².

¹ Luc. 16:22; 20:37, 38; 23:43; Fil. 1:21, 23; Opb. 14:13. ² Job 19:25-27; 1Kor. 15:53, 54; Fil. 3:21; 1Joh. 3:2.

Vraag 58: Welke troost put u uit het artikel over het eeuwige leven?

Antwoord: Evenals ik nu al het begin van de eeuwige vreugde in mijn hart voel¹, zal ik ook na dit leven volkomen heerlijkheid bezitten, die geen oog heeft gezien en geen oor heeft gehoord en die in geen mensenhart is opgekomen, en wel om God daarin eeuwig te prijzen².

¹ Joh. 17:3; 2Kor. 5:2, 3. ² Joh. 17:24; 1Kor. 2:9.

De rechtvaardiging

Zondag 23

Vraag 59: Wat hebt u er nu aan, dat u dit alles gelooft?

Antwoord: Dat ik in Christus voor God rechtvaardig ben en een erfgenaam van het eeuwige leven¹.

¹ Hab. 2:4; Joh. 3:36; Rom. 1:17.

Vraag 60: Hoe bent u rechtvaardig voor God?

Antwoord: Alleen door waar geloof in Jezus Christus¹.

Al klaagt mijn geweten mij aan, dat ik tegen alle geboden van God zwaar gezondigd en geen daarvan gehouden heb en dat ik nog altijd uit ben op elk kwaad², toch schenkt God mij, zonder enige verdienste van mijn kant, alleen uit genade³, de volkomen voldoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus⁴. Hij rekent mij die toe⁵, alsof ik nooit zonde had gehad of gedaan, ja, alsof ik zelf al de gehoorzaamheid volbracht had die Christus voor mij volbracht heeft⁶.

Aan deze weldaad heb ik alleen deel, als ik die met een gelovig hart aanneem⁷.

¹ Rom. 3:21-26; 5:1, 2; Gal. 2:16; Ef. 2:8, 9; Fil. 3:9. ² Rom. 3:9; 7:23. ³ Deut. 9:6; Ezech. 36:22; Rom. 3:24; 7:23-25; Ef. 2:8; Tit. 3:5. ⁴ 1Joh. 2:1, 2. ⁵ Rom. 4:4-8; 2Kor. 5:19. ⁶ 2Kor. 5:21. ⁷ Joh. 3:18; Rom 3:22.

Vraag 61: Waarom zegt u dat u alleen door het geloof rechtvaardig bent?

Antwoord: Niet omdat ik door de waarde van mijn geloof voor God aangenaam ben. Maar alleen de voldoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus is mijn gerechtigheid voor God¹. En alleen door het geloof kan ik die aannemen en tot mijn eigendom maken².

¹ 1Kor. 1:30; 2:2. ² 1Joh. 5:10.

Zondag 24

Vraag 62: Maar waarom kunnen onze goede werken niet de gerechtigheid voor God of een deel daarvan zijn?

Antwoord: Omdat de gerechtigheid die voor Gods gericht bestaan kan, geheel volmaakt en in alle opzichten met Gods wet in overeenstemming moet zijn¹, terwijl zelfs onze beste werken in dit leven allemaal onvolmaakt en met zonden bevuilend zijn².

¹ Deut. 27:26; Gal. 3:10. ² Jes. 64:6.

Vraag 63: Maar hebben onze goede werken dan geen verdienste? God wil ze toch in dit en in het toekomstige leven belonen?

Antwoord: Deze beloning wordt niet uit verdienste, maar uit genade gegeven¹.

¹ Luc. 17:10.

Vraag 64: Maar maakt deze leer de mensen niet zorgeloos en goddeloos?

Antwoord: Nee, want het kan niet anders, of ieder die door waar geloof in Christus ingeplant is, brengt vruchten van dankbaarheid voort¹.

¹ Mat. 7:18; Joh. 15:5.

Woord en sacramenten

Zondag 25

Vraag 65: Nu alleen het geloof ons aan Christus en aan al zijn weldaden deel geeft, waar komt dit geloof vandaan?

Antwoord: Van de Heilige Geest¹, die het geloof in ons hart werkt door de verkondiging van het heilig evangelie² en het versterkt door het gebruik van de sacramenten³.

¹ Joh. 3:5; 1Kor. 2:12; 12:3; Ef. 1:17, 18; 2:8; Fil. 1:29. ² Hand. 16:14; Rom. 10:17; 1Pet. 1:23. ³ Mat. 28:19.

Vraag 66: Wat zijn sacramenten?

Antwoord: Sacramenten zijn heilige zichtbare tekenen en zegels, die God ingesteld heeft om ons door het gebruik daarvan de belofte van het evangelie nog beter te doen verstaan en te verzegelen. Deze belofte houdt in dat Hij ons om het enige offer van Christus, aan het kruis volbracht, vergeving van zonden en eeuwig leven uit genade schenkt¹.

¹ Gen. 17:11; Lev. 6:25; Deut. 30:6; Jes. 6:6, 7; 54:9; Ezech. 20:12; Rom. 4:11; Heb. 9:7, 9; 9:24.

Vraag 67: Hebben het woord en de sacramenten beide als doel ons geloof te wijzen op het offer van Jezus Christus aan het kruis, als de enige grond van ons heil¹?

Antwoord: Ja, want de Heilige Geest leert ons in het evangelie en bevestigt ons door de sacramenten, dat ons volkomen heil rust in het enige offer van Christus, dat voor ons aan het kruis gebracht is.

¹ Rom. 6:3; Gal. 3:27.

Vraag 68: Hoeveel sacramenten heeft Christus in het nieuwe verbond ingesteld?

Antwoord: Twee, namelijk de heilige doop en het heilig avondmaal.

De heilige Doop

Zondag 26

Vraag 69: Hoe wordt u in de heilige doop onderwezen en ervan verzekerd, dat het enige offer van Christus aan het kruis u ten goede komt?

Antwoord: Christus heeft het waterbad van de doop ingesteld¹ en daarbij beloofd, dat ik met zijn bloed en Geest van de onreinheid van mijn ziel, dat is van al mijn zonden, gewassen ben². Dit is even zeker als ik gewassen ben met het water, dat de onreinheid van het lichaam wegneemt.

¹ Mat. 28:19. ² Mat. 3:11; Mar. 1:4; 16:16; Luc. 3:3; Joh. 1:33; Hand. 2:38; Rom. 6:3, 4; 1Pet. 3:21.

Vraag 70: Wat betekent dat: met het bloed en de Geest van Christus gewassen te zijn?

Antwoord: Dat wij van God vergeving van de zonden hebben uit genade, om het bloed van Christus, dat Hij in zijn offer aan het kruis voor ons vergoten heeft¹.

Verder ook, dat wij door de Heilige Geest vernieuwd en tot leden van Christus geheiligd zijn, zodat wij hoe langer hoe meer van de zonde afsterven en godvrezend en onberispelijk leven².

¹ Ezech. 36:25; Zach. 13:1; Heb. 12:24; 1Pet. 1:2; Opb. 1:5; 7:14. ² Ezech. 36:26, 27; Joh. 1:33; 3:5; Rom. 6:4; 1Kor. 6:11; 12:13; Kol. 2:11, 12.

Vraag 71: Waar heeft Christus ons beloofd dat Hij ons even zeker met zijn bloed en Geest wassen wil, als wij met het doopwater gewassen worden?

Antwoord: In de instelling van de doop, die zo luidt: *Gaat dan heen, maakt alle volken tot mijn discipelen en doopt hen in de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest*, Matteüs 28:19.

En: *Wie gelooft en zich laat dopen, zal behouden worden, maar wie niet gelooft, zal veroordeeld worden*, Marcus 16:16.

Deze belofte wordt herhaald waar de Schrift de doop het bad van de wedergeboorte en de afwassing van de zonden noemt, Titus 3:5; Handelingen 22:16.

Zondag 27

Vraag 72: Is dat waterbad dan de afwassing van de zonden zelf?

Antwoord: Nee¹, want alleen het bloed van Jezus Christus en de Heilige Geest reinigen ons van alle zonden².

¹ Mat. 3:11; Ef. 5:26; 1Pet. 3:21. ² 1Kor. 6:11; 1Joh. 1:7.

Vraag 73: Waarom noemt de Heilige Geest de doop dan het bad van de wedergeboorte en de afwassing van de zonden?

Antwoord: God zegt dat niet zonder dringende reden.

Want Hij wil ons daarmee leren, dat onze zonden door het bloed en de Geest van Jezus Christus weggenomen worden, evenals de onreinheid van het lichaam door het water¹.

Maar vooral wil Hij ons door dit goddelijk pand en teken ervan verzekeren, dat wij even werkelijk van onze zonden geestelijk gewassen zijn, als ons lichaam met het water gewassen wordt².

¹ 1Kor. 6:11; Opb. 1:5; Opb. 7:14. ² Mar. 16:16; Gal. 3:27.

Vraag 74: Moeten ook de kleine kinderen gedoopt worden?

Antwoord: Ja, want de kinderen horen evengoed als de volwassenen bij Gods verbond en bij zijn gemeente¹.

Ook worden aan hen evenals aan de volwassenen, door het bloed van Christus, de verlossing van de zonden en de Heilige Geest, die het geloof werkt, beloofd².

Daarom moeten zij door de doop, als teken van het verbond, bij de christelijke kerk ingelijfd en van de kinderen van de ongelovigen onderscheiden worden³. In het oude verbond gebeurde dat door de besnijdenis⁴; in het nieuwe verbond is in plaats daarvan de doop ingesteld⁵.

¹ Gen. 17:7. ² Ps. 22:11; Jes. 44:1-3; Mat. 19:14; Hand. 2:39. ³ Hand. 10:47. ⁴ Gen. 17:14. ⁵ Kol. 2:11, 12.

Het heilig Avondmaal

Zondag 28

Vraag 75: Hoe wordt u in het heilig avondmaal onderwezen en ervan verzekerd, dat u aan het enige offer van Christus, aan het kruis volbracht, en aan al zijn schatten deel hebt?

Antwoord: Christus heeft mij en alle gelovigen een bevel en daarbij ook een belofte gegeven. Hij heeft bevolen tot zijn gedachtenis van dit gebroken brood te eten en uit deze beker te drinken. Hij heeft daarbij ten eerste beloofd, dat zijn lichaam voor mij aan het kruis geofferd en zijn bloed voor mij vergoten is. Dit is even zeker als ik met de ogen zie dat het brood des Heren voor mij gebroken en de beker mij gegeven wordt. Ten tweede heeft Hij beloofd, dat Hij zelf mijn ziel met zijn gekruisigd lichaam en vergoten bloed tot het eeuwige leven voedt en verkwikt. Dit is even zeker als ik het brood en de wijn, als betrouwbare tekenen van Christus' lichaam en bloed, uit de hand van de dienaar ontvang en met de mond geniet¹.

¹ Mat. 26:26-28; Mar. 14:22-24; Luc. 22:19, 20; 1Kor. 10:16, 17; 11:23-25.

Vraag 76: Wat betekent dat: het gekruisigd lichaam van Christus eten en zijn vergoten bloed drinken?

Antwoord: Dat wij met een gelovig hart heel het lijden en sterven van Christus aannemen en daardoor vergeving van zonden en eeuwig leven verkrijgen¹.

Verder ook, dat wij door de Heilige Geest, die tegelijk in Christus en in ons woont, steeds meer met zijn heilig lichaam verenigd worden², en wel zo, dat wij, hoewel Christus in de hemel is³ en wij op aarde zijn, toch vlees van zijn vlees en been van zijn gebeente zijn⁴; en ook zo, dat wij door één Geest eeuwig leven en geregeerd worden, zoals de leden van het lichaam door één ziel⁵.

¹ Joh. 6:35, 40, 47-54; ² Joh. 6:55, 56; ³ Hand. 1:9, 11; 3:21; 1Kor. 11:26; Kol. 3:1; ⁴ Joh. 14:23; 1Kor. 6:15, 17, 19; Ef. 3:16, 17; 5:29, 30; 1Joh. 3:24; 4:13; ⁵ Joh. 6:57; 15:1-6; Ef. 4:15, 16.

Vraag 77: Waar heeft Christus beloofd dat Hij de gelovigen even zeker met zijn lichaam en bloed wil voeden en verkwikken, als zij van dit gebroken brood eten en uit deze beker drinken?

Antwoord: In de instelling van het avondmaal, die zo luidt¹:

In de nacht waarin Hij werd overgeleverd, nam de Here Jezus een brood, sprak de dankzegging uit, brak het en zei: Dit is mijn lichaam voor u, doet dit tot mijn gedachtenis. Evenzo ook de beker, nadat de maaltijd afgelopen was, en Hij zei: Deze beker is het nieuwe verbond in mijn bloed, doet dit, zo dikwijls gij die drinkt, tot mijn gedachtenis. Want zo dikwijls gij dit brood eet en de beker drinkt, verkondigt gij de dood des Heren, totdat Hij komt, 1 Korintiërs 11:23-26.

Deze belofte wordt herhaald door de apostel Paulus, als hij zegt:

Is niet de beker der dankzegging, waarover wij de dankzegging uitspreken, een gemeenschap met het bloed van Christus? Is niet het brood, dat wij breken, een gemeenschap met het lichaam van Christus? Omdat het één brood is, zijn wij, hoe velen ook, één lichaam; wij hebben immers allen deel aan het ene brood, 1 Korintiërs 10:16, 17.

¹ Mat. 26:26-28; Mar. 14:22-24; Luc. 22:19, 20.

Zondag 29

Vraag 78: Worden dan brood en wijn veranderd in het eigen lichaam en bloed van Christus?

Antwoord: Nee¹, het is bij het avondmaal net als bij de doop.

Bij de doop wordt het water niet veranderd in het bloed van Christus en de doop is ook niet de afwassing van de zonden zelf, maar alleen een door God gegeven teken en waarborg ervan².

Zo wordt ook het brood bij het avondmaal niet veranderd in het eigen lichaam van Christus³. Maar het brood wordt het lichaam van Christus genoemd, overeenkomstig de aard van de sacramenten en de manier waarop de Heilige Geest hierover spreekt⁴.

¹ Mat. 26:29; ² Ef. 5:26; Tit. 3:5; ³ 1Kor. 10:16; 11:26; ⁴ Gen. 17:10, 11; Ex. 12:11, 13; 12:26, 27; 13:9; 24:8; Hand. 22:16; 1Kor. 10:1-4; 1Pet. 3:21.

Vraag 79: Waarom noemt Christus dan het brood zijn lichaam, en de beker zijn bloed, of het nieuwe verbond in zijn bloed, en spreekt Paulus van een gemeenschap met het lichaam en het bloed van Christus?

Antwoord: Christus zegt dat niet zonder dringende reden.

Want Hij wil ons daarmee leren, dat zijn gekruisigd lichaam en vergoten bloed de echte spijs en drank zijn, waardoor onze ziel tot het eeuwige leven gevoed wordt, evenals brood en wijn ons tijdelijk leven onderhouden¹.

Maar vooral wil Hij ons door deze zichtbare tekenen en panden ervan verzekeren:

ten eerste dat wij door de werking van de Heilige Geest even werkelijk deel krijgen aan zijn echte lichaam en bloed, als wij deze heilige tekenen met de lichamelijke mond tot zijn gedachtenis ontvangen²;

ten tweede dat heel zijn lijden en gehoorzaamheid zo zeker ons deel zijn, alsof wij in eigen persoon voor onze zonden alles geleden en onze schuld aan God voldaan hadden.

¹ Joh. 6:51, 53-55; ² 1Kor. 10:16.

Zondag 30

Vraag 80: Wat is het verschil tussen het avondmaal van de Here en de pauselijke mis?

Antwoord: Het avondmaal van de Here verzekert ons ervan:

ten eerste dat wij volkomen vergeving van al onze zonden hebben door het enige offer van Jezus Christus, dat Hij zelf éénmaal aan het kruis heeft volbracht¹;

ten tweede dat wij door de Heilige Geest ingelijfd² worden bij Christus, die nu naar zijn menselijke natuur niet op de aarde is, maar in de hemel aan de rechterhand van God zijn Vader³ en dáár door ons wil worden aangebeden⁴.

Maar de mis leert:

ten eerste dat de levenden en de doden alleen dan door het lijden van Christus vergeving van zonden hebben, indien Christus nog dagelijks door de priesters in de mis voor hen geofferd wordt;

ten tweede dat Christus lichamenlijk in de gedaante van brood en wijn aanwezig is en daarom ook in die gedaante aangebeden moet worden.

De mis is dus in de grond van de zaak niet anders dan een verloochening van het enige offer en lijden van Jezus Christus en een vervloekte afgoderij⁵.

¹ Mat. 26:28; Luc. 22:19, 20; Joh. 19:30; Heb. 7:26, 27; 9:12, 25-28; 10:10, 12, 14; ² 1Kor. 6:17; 10:16, 17; ³ Joh. 20:17; Kol. 3:1; Heb. 1:3; 8:1, 2; ⁴ Hand. 7:55, 56; Fil. 3:20; Kol. 3:1; 1Tes. 1:10; ⁵ Heb. 9:26; 10:12, 14.

Vraag 81: Voor wie is het avondmaal van de Here ingesteld?

Antwoord: Voor hen die om hun zonden een afkeer van zichzelf hebben en toch vertrouwen dat deze hun om Christus' wil vergeven zijn, en dat ook de overblijvende zwakheid door zijn lijden en sterven bedekt is; die ook begeren hoe langer hoe meer hun geloof te versterken en hun leven te beteren.

Maar de huichelaars en zij die zich niet van harte tot God bekeren, halen door hun eten en drinken een oordeel over zich¹.

¹ 1Kor. 10:19-22; 11:28, 29.

Vraag 82: Mag men ook hen tot dit avondmaal toelaten die zich door hun belijdenis en leven als ongelovigen en goddelozen doen kennen?

Antwoord: Nee, want op deze wijze wordt Gods verbond ontheiligd en zijn toorn over de gehele gemeente opgewekt¹. Daarom is de christelijke kerk verplicht volgens het bevel van Christus en van zijn apostelen allen die zich als ongelovigen en goddelozen doen kennen, door de sleutels van het koninkrijk der hemelen buiten te sluiten, totdat zij hun leven beteren.

¹ Ps. 50:16; Jes. 1:11-15; 66:3; Jer. 7:21-23; 1Kor. 11:20, 34.

Zondag 31

Vraag 83: Wat zijn de sleutels van het koninkrijk der hemelen?

Antwoord: De verkondiging van het heilig evangelie en de kerkelijke tucht. Door beide wordt het koninkrijk der hemelen voor de gelovigen geopend en voor de ongelovigen gesloten¹.

¹ Mat. 16:18, 19; 18:15-18.

Vraag 84: Hoe wordt het koninkrijk der hemelen door de verkondiging van het heilig evangelie geopend en gesloten?

Antwoord: Volgens het bevel van Christus wordt aan de gelovigen, allen samen en ieder persoonlijk, verkondigd en in het openbaar verklaard, dat al hun zonden hun door God om de verdienste van Christus werkelijk vergeven zijn, zo vaak zij de belofte van het evangelie met waar geloof aannemen. Maar aan alle ongelovigen en huichelaars wordt verkondigd en verklaard, dat de toorn van God en het eeuwig oordeel op hen rusten, zolang zij zich niet bekeren¹. Naar dit getuigenis van het evangelie zal God oordelen, zowel in dit als in het toekomstige leven.

¹ Mat. 16:19; Joh. 20:21-23.

Vraag 85: Hoe wordt het koninkrijk der hemelen gesloten en geopend door de kerkelijke tucht?

Antwoord: Volgens het bevel van Christus worden zij die onder de naam van christen zich in leer of leven onchristelijk gedragen, eerst bij herhaling broederlijk vermaand. Wanneer zij toch in hun dwalingen of schandelijk leven volharden, worden zij aangeklaagd bij de gemeente of bij hen die door de gemeente daarvoor aangewezen zijn. Wanneer zij zich ook aan hun vermaning niet storen, worden zij niet langer tot de sacramenten toegelaten en zo uit de christelijke gemeente en door God zelf buiten het rijk van Christus gesloten. Zij worden weer als leden van Christus en van zijn gemeente aangenomen, wanneer zij werkelijk beterschap beloven en bewijzen¹.

¹ Mat. 18:15-18; 1Kor. 5:3-5, 11; 2Kor. 2:6-8; 2Tes. 3:14, 15; 1Tim. 5:17; 2Joh. 1:10, 11.

Zondag 32

Vraag 86: Nu wij uit onze ellende, zonder enige verdienste van onze kant, alleen uit genade door Christus verlost zijn, waarom moeten wij dan nog goede werken doen?

Antwoord: Omdat Christus ons niet alleen met zijn bloed gekocht en vrijgemaakt heeft, maar ons ook door zijn Heilige Geest vernieuwt tot zijn beeld, opdat wij met ons hele leven tonen, dat wij God dankbaar zijn voor zijn weldaden¹ en opdat Hij door ons geprezen wordt². Vervolgens om zelf uit de vruchten zeker te zijn van ons geloof³ en om door onze godvrezende levenswandel ook onze naasten voor Christus te winnen⁴.

¹ Rom. 6:13; 12:1, 2; 1Kor. 6:20; 1Pet. 2:5, 9. ² Mat. 5:16; 1Pet. 2:12. ³ Mat. 7:17, 18; Gal. 5:6, 22; 2Pet. 1:10. ⁴ Mat. 5:16; Rom. 14:18, 19; 1Pet. 3:1, 2.

Vraag 87: Kunnen zij dan behouden worden, die in hun goddeloos en ondankbaar leven voortgaan en zich niet tot God bekeren?

Antwoord: Beslist niet, want de Schrift zegt dat een onkuise, afgodendienaar, echtbreker, dief, gierigaard, dronkaard, lasteraar, oplichter, of een dergelijke zondaar, het koninkrijk van God niet beërven zal¹.

¹ 1Kor. 6:9, 10; Ef. 5:5, 6; 1Joh. 3:14, 15.

Zondag 33

Vraag 88: Waarin bestaat de ware bekering van de mens?

Antwoord: In het afsterven van de oude en het opstaan van de nieuwe mens¹.

¹ Rom. 6:4-6; 1Kor. 5:7; 2Kor. 7:10; Ef. 4:22-24; Kol. 3:5-10.

Vraag 89: Wat is het afsterven van de oude mens?

Antwoord: Oprechte droefheid, dat wij God door onze zonden vertoord hebben. En ook dat wij deze zonden hoe langer hoe meer haten en ontvluchten¹.

¹ Joël 2:13; Rom. 8:13.

Vraag 90: Wat is het opstaan van de nieuwe mens?

Antwoord: Hartelijke vreugde in God door Christus¹ en lust en liefde om naar de wil van God in alle goede werken te leven².

¹ Jes. 57:15; Rom. 5:1, 2; 14:17. ² Rom. 6:10, 11; Gal. 2:19, 20.

Vraag 91: Maar wat zijn goede werken?

Antwoord: Alleen die uit waar geloof¹, naar de wet van God² en tot zijn eer³ gedaan worden, maar niet die op onze eigen mening of op geboden van mensen gegrond zijn⁴.

¹ Rom. 14:23. ² Lev. 18:4; 1Sam. 15:22; Ef. 2:10. ³ 1Kor. 10:31. ⁴ Jes. 29:13, 14; Ezech. 20:18, 19; Mat. 15:7-9.

De Wet

Zondag 34

Vraag 92: Hoe luidt de wet van de Here?

Antwoord: God sprak al deze woorden, Exodus 20:2-17, Deuteronomium 5:6-21:
Ik ben de Here uw God, die u uit het land Egypte, uit het diensthuis, geleid heb.

Eerste gebod:

Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben.

Tweede gebod:

Gij zult u geen gesneden beeld maken noch enige gestalte van wat boven in de hemel, noch van wat beneden op de aarde, noch van wat in de wateren onder de aarde is. Gij zult u voor die niet bulgen, noch hen dienen; want Ik, de Here, uw God, ben een naijverig God, die de ongerechtigheid van de vaderen bezoek aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde geslacht van hen die Mij haten, en die barmhartigheid doe aan duizenden van hen die Mij liefhebben en mijn geboden onderhouden.

Derde gebod:

Gij zult de naam van de Here, uw God, niet ijdel gebruiken, want de Here zal niet onschuldig houden wie zijn naam ijdel gebruikt.

Vierde gebod:

Gedenk de sabbatdag, dat gij die heiligt; zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de sabbat van de Here, uw God; dan zult gij geen werk doen, gij noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw vee, noch de vreemdeling die in uw steden woont. Want in zes dagen heeft de Here de hemel en de aarde gemaakt, de zee en al wat daarin is, en Hij rustte op de zevende dag; daarom zegende de Here de sabbatdag en heiligde die.

Vijfde gebod:

Eer uw vader en uw moeder, opdat uw dagen verlengd worden in het land dat de Here, uw God, u geven zal.

Zesde gebod:

Gij zult niet doodslaan.

Zevende gebod:

Gij zult niet echtbreken.

Achtste gebod:

Gij zult niet stelen.

Negende gebod:

Gij zult geen valse getuigenis spreken tegen uw naaste.

Tiende gebod:

Gij zult niet begeren het huis van uw naaste; gij zult niet begeren de vrouw van uw naaste, noch zijn dienstknecht, noch zijn dienstmaagd, noch zijn rund, noch zijn ezel, noch iets dat van uw naaste is.

Vraag 93: Hoe worden deze tien geboden ingedeeld?

Antwoord: In twee tafelen¹.

Het eerste leert hoe wij ons tegenover God moeten gedragen; de tweede wat wij aan onze naaste verplicht zijn².

¹ Ex. 31:18; Deut. 4:13; 10:3, 4. ² Mat. 22:37-40.

Vraag 94: Wat gebiedt God in het eerste gebod?

Antwoord: Ten eerste dat ik, als mijn heil mij lief is, alle afgoderij¹, tovenarij, waarzeggerij, bijgeloof², aanroeping van de heiligen of van andere schepselen³ vermijd en ontvlucht.

Ten tweede dat ik de enige ware God naar waarheid leer kennen⁴, Hem alleen vertrouw⁵, met alle ootmoed⁶ en geduld mij aan Hem alleen onderwerp⁷, al het goede van Hem alleen verwacht⁸, Hem met heel mijn hart liefheb⁹, vrees¹⁰ en eer¹¹, en wel zo, dat ik eerder alle schepselen prijsgeef, dan dat ik het minste of geringste tegen zijn wil zou doen¹².

¹ 1Kor. 6:10; 10:7, 14; 1Joh. 5:21. ² Lev. 19:31; Deut. 18:9-12. ³ Mat. 4:10; Opb. 19:10; 22:8, 9. ⁴ Joh. 17:3. ⁵ Jer. 17:5, 7. ⁶ 1Pet. 5:5. ⁷ Rom. 5:3-5; 1Kor. 10:10; Fil. 2:14; Kol. 1:11; Heb. 10:36. ⁸ Ps. 104:27-30; Jes. 45:7; Jak. 1:17. ⁹ Deut. 6:5; Mat. 22:37, 38. ¹⁰ Deut. 6:2; Ps. 111:10; Spr. 1:7; 9:10; Mat. 10:28. ¹¹ Deut. 10:20; Mat. 4:10. ¹² Mat. 5:29, 30; 10:37-39; Hand. 5:29.

Vraag 95: Wat is afgoderij?

Antwoord: Afgoderij is in plaats van de enige ware God, die Zich in zijn Woord geopenbaard heeft, of naast Hem iets anders verzinnen of hebben, waarop de mens zijn vertrouwen stelt¹.

¹ 1Kron. 16:26; Jes. 44:16, 17; Joh. 5:23; Gal. 4:8; Ef. 2:12; 5:5; Fil. 3:19; 1Joh. 2:23; 2Joh. :9.

Zondag 35

Vraag 96: Wat eist God in het tweede gebod?

Antwoord: Dat wij God op geen enkele manier afbeelden¹ en Hem op geen andere wijze vereren dan Hij in zijn Woord bevolen heeft².

¹ Deut. 4:15, 16; Jes. 40:18, 19, 25; Hand. 17:29; Rom. 1:23-25. ² Deut. 12:30-32; 1Sam. 15:23; Mat. 15:9.

Vraag 97: Mag men dan helemaal geen beelden maken?

Antwoord: God kan en mag op geen enkele manier afgebeeld worden. De schepselen mogen wel afgebeeld worden, maar God verbiedt dat wij een afbeelding van hen maken of hebben om die te vereren of God daardoor te dienen¹.

¹ Ex. 34:13, 14, 17; Deut. 12:3, 4; 16:22; 2Kon. 18:4; Jes. 40:25.

Vraag 98: Maar zou men de beelden als 'boeken der leken' in de kerken mogen toelaten?

Antwoord: Nee, want wij moeten niet wijzer zijn dan God, die zijn christenen niet door stomme beelden¹, maar door de levende verkondiging van zijn Woord wil laten onderwijzen².

¹ Jer. 10:5, 8; Hab. 2:18, 19. ² Rom. 10:14-17; 2Tim. 3:16, 17; 2Petr. 1:19.

Zondag 36

Vraag 99: Wat eist God in het derde gebod?

Antwoord: Dat wij Gods naam niet lasteren of misbruiken door vloeken¹ of door een valse eed² en evenmin door onnodig zweren³. Verder dat wij ons ook niet door zwijgen of toelaten aan zulke gruwelijke zonden mee schuldig maken⁴.

Kortom, dat wij de heilige naam van God alleen met ontzag en eerbied gebruiken⁵, zodat Hij door ons naar waarheid beleden⁶ en aangeroepen⁷ en in al onze woorden en werken geprezen wordt⁸.

¹ Lev. 24:15, 16. ² Lev. 19:12. ³ Mat. 5:37; Jak. 5:12. ⁴ Lev. 5:1; Spr. 29:24. ⁵ Jes. 45:23; Jer. 4:2. ⁶ Mat. 10:32; Rom. 10:9, 10. ⁷ Ps. 50:15; 1Tim. 2:8. ⁸ Rom. 2:24; Kol. 3:17; 1Tim. 6:1.

Vraag 100: Is het lasteren van Gods naam door zweren en vloeken dan zo'n grote zonde, dat God ook toorn tegen hen die het vloeken en zweren niet zoveel mogelijk helpen tegengaan en verbieden?

Antwoord: Ja zeker, want geen zonde is groter en wekt Gods toorn meer op dan het lasteren van zijn naam. Daarom heeft Hij op deze zonde de doodstraf gesteld¹.

¹ Lev. 24:16; Ef. 5:11.

Zondag 37

Vraag 101: Maar kan men ook godvrezend bij de naam van God zweren?

Antwoord: Ja, wanneer de overheid het van haar onderdanen eist of in geval van nood, om daardoor trouw en waarheid te bekrachtigen, en dat tot eer van God en tot heil van de naaste.

Want zo'n eed is op Gods Woord gegrond¹ en werd daarom door de heiligen in het oude en nieuwe verbond terecht gebruikt².

¹ Deut. 6:13; 10:20; Heb. 6:16. ² Gen. 21:24; 31:53; 1Sam. 24:22, 23; 1Kon. 1:29, 30; Rom. 1:9; 9:1; 2Kor. 1:23.

Vraag 102: Mag men ook bij de heiligen of andere schepselen zweren?

Antwoord: Nee, want rechtmatig zweren is God aanroepen, of Hij, die als enige het hart kent, voor de waarheid wil getuigen en mij wil straffen, indien ik vals zweer¹. Deze eer komt aan geen schepsel toe².

¹ Rom. 9:1; 2Kor. 1:23. ² Mat. 5:34-36; Jak. 5:12.

Zondag 38

Vraag 103: Wat gebiedt God in het vierde gebod?

Antwoord: Ten eerste dat gezorgd wordt voor het in stand houden van de dienst des Woords en van de scholen¹, en dat ik vooral op de sabbat, dat is op de rustdag, trouw tot Gods gemeente zal komen² om Gods Woord te horen³, de sacramenten te gebruiken⁴, God de Here publiek aan te roepen⁵ en de armen christelijke barmhartigheid te bewijzen⁶. Ten tweede dat ik al de dagen van mijn leven mijn slechte werken nalaat, de Here door zijn Geest in mij laat werken, en zo de eeuwige sabbat in dit leven begin⁷.

¹ 1Kor. 9:13, 14; 1Tim. 3:15; 2Tim. 2:2; 3:14, 15; Tit. 1:5. ² Lev. 23:3; Ps. 40:10, 11; Ps. 122:1; Hand. 2:42, 46. ³ 1Kor. 14:1, 3; 1Tim. 4:13; Opb. 1:3. ⁴ Hand. 20:7; 1Kor. 11:23. ⁵ 1Kor. 14:16; 1Tim. 2:1-4. ⁶ Deut. 15:11; 1Kor. 16:1, 2; 1Tim. 5:16. ⁷ Heb. 4:9, 10.

Zondag 39

Vraag 104: Wat eist God in het vijfde gebod?

Antwoord: Dat ik aan mijn vader en moeder en aan allen die gezag over mij ontvangen hebben, alle eer, liefde en trouw bewijs, mij aan hun goede onderwijzing en tucht met gepaste gehoorzaamheid onderwerp¹ en ook met hun zwakheid en gebreken geduld heb², omdat God ons door hun hand wil regeren³.

¹ Ex. 21:17; Spr. 1:8; 4:1; Rom. 13:1; Ef. 5:22; 6:1, 2, 5; Kol. 3:18, 20, 22. ² Spr. 23:22; 1Pet. 2:18. ³ Mat. 22:21; Rom. 13:2, 4; Ef. 6:4; Kol. 3:20.

Zondag 40

Vraag 105: Wat eist God in het zesde gebod?

Antwoord: Dat ik mijn naaste niet van zijn eer beroof, niet haat, kwets of dood¹. Dit mag ik niet doen met gedachten, woorden of gebaren en nog veel minder met de daad, ook niet door middel van anderen, maar ik moet juist alle wraakzucht afleggen². Ook mag ik mijzelf geen letsel toebrengen of moedwillig in gevaar begeven³.

De overheid draagt dan ook het zwaard om de doodslag te weren⁴.

¹ Gen. 9:6; Mat. 5:21, 22; 26:52. ² Mat. 5:25; 18:35; Rom. 12:19; Ef. 4:26. ³ Mat. 4:7; Kol. 2:23. ⁴ Gen. 9:6; Ex. 21:14; Rom. 13:4.

Vraag 106: Het gaat dus in dit gebod niet alleen om doodslag?

Antwoord: Nee. Door de doodslag te verbieden leert God ons ook dat Hij afgunst¹, haat², toorn³ en wraakzucht als de wortel van deze zonde haat en dat dit alles voor Hem doodslag is⁴.

¹ Ps. 37:8; Spr. 14:30; Rom. 1:29. ² 1Joh. 2:9-11. ³ Jak. 1:20; Gal. 5:19-21. ⁴ 1Joh. 3:15.

Vraag Maar is het genoeg dat wij onze naaste, zoals gezegd, niet doden?

107:

Antwoord: Nee, want terwijl God afgunst, haat en toorn verbiedt, gebiedt Hij dat wij onze naaste liefhebben als onszelf¹, jegens hem geduldig, vredelievend, zachtmoedig, barmhartig en vriendelijk zijn², zijn schade zoveel mogelijk voorkomen³ en dat wij ook onze vijanden goed doen⁴.

¹ Mat. 7:12; 22:39; Rom. 12:10. ² Mat. 5:5, 7; Luc. 6:36; Rom. 12:18; Gal. 6:1, 2; Ef. 4:1-3; Kol. 3:12; 1Pet. 3:8. ³ Ex. 23:5. ⁴ Mat. 5:44, 45; Rom. 12:20, 21.

Zondag 41

Vraag 108: Wat leert ons het zevende gebod?

Antwoord: Dat alle onkuisheid door God vervloekt is¹. Daarom moeten wij die hartgrondig haten en rein en ingetogen leven², zowel in het heilig huwelijk als daarbuiten³.

¹ Lev. 18:27-29. ² 1Tes. 4:3-5. ³ Mal. 2:16; Mat. 19:9; 1Kor. 7:10, 11; Heb. 13:4.

Vraag 109: Verbiedt God in dit gebod niet meer dan echtbreuk?

Antwoord: Omdat zowel ons lichaam als onze ziel een tempel van de Heilige Geest is, wil God dat wij ze beide zuiver en heilig bewaren¹. Daarom verbiedt Hij alle onreine daden, gebaren, woorden², gedachten, begeerten³ en wat de mens daartoe verleiden kan⁴.

¹ 1Kor. 6:18-20. ² Deut. 22:20-29; Ef. 5:3, 4. ³ Mat. 5:27, 28. ⁴ 1Kor. 15:33; Ef. 5:18.

Zondag 42

Vraag 110: Wat verbiedt God in het achtste gebod?

Antwoord: God verbiedt niet alleen het stelen¹ en roven² dat de overheid straft, maar Hij noemt ook diefstal alle boze plannen en kwade praktijken, waardoor wij trachten ons meester te maken van het bezit van onze naaste³. Dit kan gebeuren door geweld of met schijn van recht zoals bedrog met gewicht, maat, waar en munt⁴, verder door woeker of door welk middel ook maar dat Hij verboden heeft⁵. Ook verbiedt Hij alle hebzucht⁶, evenals alle misbruik en verkwisting van zijn gaven⁷.

¹ 1Kor. 6:10. ² Lev. 19:13. ³ Luc. 3:14; 1Kor. 5:10. ⁴ Deut. 25:13-15; Spr. 11:1; 16:11; Ezech. 45:9-12. ⁵ Ps. 15:5; Luc. 6:35. ⁶ 1Kor. 6:10. ⁷ Spr. 21:20; 23:20, 21.

Vraag 111: Wat gebiedt God u in dit gebod?

Antwoord: Dat ik het welzijn van mijn naaste, waar ik kan en mag, bevorder en zo met hem doe, als ik wil dat men met mij doet¹. Bovendien dat ik mijn arbeid trouw verricht, om ook de behoeftige te kunnen helpen².

¹ Matt. 7:12. ² Ef. 4:28.

Zondag 43

Vraag 112: Wat eist God in het negende gebod?

Antwoord: Dat ik tegen niemand een vals getuigenis afleg¹, niemands woorden verdraai² en geen kwaadspreker of lasteraar ben³. Dat ik ook niemand lichtvaardig en onverhoord veroordeel of help veroordelen⁴. Maar dat ik alle liegen en bedriegen als echt duivelswerk vermijd⁵, als ik tenminste de zware toorn van God niet op mij laden wil⁶. Verder dat ik in rechtszaken en in alle handelingen de waarheid liefheb, oprecht spreek en belijd⁷ en ook de eer en goede naam van mijn naaste zoveel ik kan verdedig en bevorder⁸.

¹ Spr. 19:5, 9; 21:28. ² Ps. 50:19, 20. ³ Ps. 15:3; Rom. 1:30. ⁴ Mat. 7:1, 2; Luc. 6:37. ⁵ Joh. 8:44. ⁶ Spr. 12:22. ⁷ 1Kor. 13:6; Ef. 4:25. ⁸ 1Pet. 4:8.

Zondag 44

Vraag 113: Wat eist God in het tiende gebod?

Antwoord: Dat zelfs de geringste neiging of gedachte die tegen enig gebod van God ingaat, in ons hart nooit meer mag komen, maar dat wij altijd met heel ons hart alle zonden haten en liefde tot alle gerechtigheid hebben¹.

¹ Rom. 7:7.

Vraag 114: Maar kunnen zij die tot God bekeerd zijn, deze geboden volbrengen?

Antwoord: Nee, want zelfs de allerheiligsten hebben in dit leven niet meer dan een klein begin van deze gehoorzaamheid¹, maar wel zo, dat zij met een ernstig voornemen niet slechts naar sommige, maar naar alle geboden van God beginnen te leven².

¹ Pred. 7:20; Rom. 7:14, 15; 1Kor. 13:9; 1Joh. 1:8, 10. ² Ps. 1:2; Rom. 7:22; 1Joh. 2:3.

Vraag 115: Waarom laat God ons de tien geboden dan zo scherp prediken, als toch niemand ze in dit leven volbrengen kan?

Antwoord: Ten eerste wil God, dat wij ons leven lang onze zondige aard steeds meer leren kennen¹ en daardoor nog meer begeren de vergeving van de zonden en de gerechtigheid in Christus te zoeken². Ten tweede dat wij zonder ophouden ons inspannen en God bidden om de genade van de Heilige Geest, om steeds meer naar het beeld van God vernieuwd te worden, totdat wij na dit leven het doel, namelijk de volmaaktheid, bereiken³.

¹ Ps. 32:5; Rom. 3:20; 1Joh. 1:9. ² Mat. 5:6; Rom. 7:24, 25. ³ 1Kor. 9:24; Fil. 3:12-14.

Het Gebed

Zondag 45

Vraag 116: Waarom is het gebed voor de christenen noodzakelijk?

Antwoord: Omdat het gebed het voornaamste is in de dankbaarheid die God van ons eist¹; bovendien wil God zijn genade en zijn Heilige Geest alleen geven aan hen die van harte en zonder ophouden Hem daarom bidden en daarvoor danken².

¹ Ps. 50:14, 15. ² Mat. 7:7, 8; Luc. 11:9, 10; 1Tes. 5:17, 18.

Vraag 117: Wat behoort tot een gebed dat God aangenaam is en door Hem verhoord wordt?

Antwoord: Ten eerste dat wij alleen de enige ware God, die Zich in zijn Woord aan ons geopenbaard heeft¹, van harte aanroepen² om alles wat Hij ons geboden heeft te bidden³.

Ten tweede dat wij onze nood en ellende grondig kennen⁴, om ons voor het aangezicht van zijn majesteit te verootmoedigen⁵.

Ten derde dat wij deze vaste grond hebben⁶, dat Hij ons gebed, al zijn wij dat niet waard, om Christus' wil zeker verhoren wil⁷, zoals Hij ons in zijn Woord beloofd heeft⁸.

¹ Joh. 4:22-24; Opb. 19:10. ² Ps. 145:18-20; Jak. 4:3, 8. ³ Rom. 8:26; Jak. 1:5; 1Joh. 5:14. ⁴ 2Kron. 20:12; Ps. 143:2. ⁵ Ps. 2:11; Ps. 51:19; Jes. 66:2. ⁶ Rom. 8:15, 16; 10:14; Jak. 1:6-8. ⁷ Dan. 9:17-19; Joh. 14:13, 14; Joh. 15:16; 16:23. ⁸ Ps. 27:8; 143:1; Mat. 7:8.

Vraag 118: Wat heeft God ons bevolen in ons gebed van Hem te vragen?

Antwoord: Alles wat wij voor lichaam en ziel nodig hebben¹, zoals de Here Christus dat samenvatte in het gebed dat Hij zelf ons geleerd heeft.

¹ Mat. 6:33; Jak. 1:17.

Vraag 119: Hoe luidt dat gebed?

Antwoord: *Onze Vader, die in de hemelen zijt,
uw naam worde geheiligd;
uw koninkrijk kome;
uw wil geschiede, gelijk in de hemel alzo ook op de aarde.
Geef ons heden ons dagelijks brood;
en vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren;
en leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze.
Want van U is het koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid tot in eeuwigheid. Amen.*
Matteüs 6:9-13; Lucas 11:2-4.

Zondag 46

Vraag 120: Waarom heeft Christus ons geboden God aan te spreken als: Onze Vader?

Antwoord: Christus wil reeds bij het begin van ons gebed in ons het kinderlijk ontzag en vertrouwen jegens God wekken, waarop ons gebed gegrond moet zijn.

God is immers door Christus onze Vader geworden en Hij zal ons nog veel minder onthouden wat wij met waar geloof van Hem vragen, dan onze vaders ons aardse dingen weigeren¹.

¹ Mat. 7:9-11; Luc. 11:11-13.

Vraag 121: Waarom wordt hieraan toegevoegd: die in de hemelen zijt?

Antwoord: Daarmee leert Christus ons over de hemelse majesteit van God niet aards te denken¹, en van zijn almacht alles te verwachten wat wij voor lichaam en ziel nodig hebben².

¹ Jer. 23:23, 24; Hand. 17:24-27. ² Rom. 10:12.

Zondag 47

Vraag 122: Wat is de eerste bede?

Antwoord: Uw naam worde geheiligd.
Dat wil zeggen:

Geef ons eerst dat wij U naar waarheid kennen¹ en U heiligen, roemen en prijzen in al uw werken², waarin uw almacht, wijsheid, goedheid, gerechtigheid, barmhartigheid en waarheid glansrijk stralen.

Geef ons ook dat wij ons hele leven - onze gedachten, woorden en werken - daarop richten, dat uw naam om ons niet gelasterd, maar geëerd en geprezen wordt³.

¹ Ps. 119:105; Jer. 9:24; 31:33, 34; Mat. 16:17; Joh. 17:3; Jak. 1:5. ² Ex. 34:6, 7; Ps. 119:137, 138; 145:8, 9; Jer. 31:3; 32:18, 19; Mat. 19:17; Luc. 1:46-55; 1:68, 69; Rom. 3:3, 4; 11:22, 23; 11:33. ³ Ps. 71:8; 115:1; Mat. 5:16.

Zondag 48

Vraag 123: Wat is de tweede bede?

Antwoord: Uw koninkrijk kome.
Dat wil zeggen:

Regeer ons zo door uw Woord en Geest, dat wij ons steeds meer aan U onderwerpen¹;

bewaar en vermeerder uw kerk²;
verbreek de werken van de duivel en alle macht die tegen U opstaat; verijdel ook alle boze plannen die tegen uw heilig Woord bedacht worden³;
totdat de volmaaktheid van uw rijk komt⁴, waarin U alles zult zijn in allen⁵.

¹ Ps. 119:5; 143:10; Mat. 6:33. ² Ps. 51:20; 122:6, 7. ³ Rom. 16:20; 1Joh. 3:8. ⁴ Rom. 8:22, 23; Opb. 22:17, 20. ⁵ 1 Kor. 15:28.

Zondag 49

Vraag
124: Wat is de derde bede?

Antwoord: Uw wil geschiede, gelijk in de hemel also ook op de aarde.
Dat wil zeggen:

Geef dat wij en alle mensen onze eigen wil verloochenen¹ en uw wil, die alleen goed is, zonder enig tegenspreken gehoorzaam zijn², zodat een ieder zijn taak waartoe hij geroepen is, even gewillig en trouw vervult³ als de engelen in de hemel doen⁴.

¹ Mat. 16:24; Tit. 2:11, 12. ² Luc. 22:42; Rom. 12:2; Ef. 5:10. ³ 1Kor. 7:22-24. ⁴ Ps. 103:20, 21.

Zondag 50

Vraag
125: Wat is de vierde bede?

Antwoord: Geef ons heden ons dagelijks brood.
Dat wil zeggen:

Wil ons zó verzorgen met alles wat wij voor ons lichaam nodig hebben¹, dat wij daardoor erkennen dat U de enige oorsprong van al het goede bent² en dat onze zorg en inspanning en ook uw gaven ons niet baten zonder uw zegen³.
Leer ons daardoor ook ons vertrouwen niet langer op enig schepsel, maar op U alleen te stellen⁴.

¹ Ps. 104:27, 28; 145:15, 16; Mat. 6:25, 26. ² Hand. 14:17; 17:27, 28; Jak. 1:17. ³ Deut. 8:3; Ps. 37:3-7, 16, 17; 127:1, 2; 1Kor. 15:58. ⁴ Ps. 55:23; 62:11; 146:3; Jer. 17:5, 7.

Zondag 51

Vraag
126: Wat is de vijfde bede?

Antwoord: En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.
Dat wil zeggen:

Wil ons, arme zondaren, om het bloed van Christus geen van onze misdaden toerekenen en ook niet de slechtheid die altijd nog in ons is¹, zoals wijzelf ook als een bewijs van uw genade in ons opmerken, dat wij het vaste voornemen hebben onze naaste van harte te vergeven².

¹ Ps. 51:3; 143:2; Rom. 8:1; 1Joh. 2:1. ² Mat. 6:14, 15.

Zondag 52

Vraag
127: Wat is de zesde bede?

Antwoord: En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze.
Dat wil zeggen:

Wij zijn van onszelf zó zwak, dat wij zelfs geen ogenblik kunnen standhouden¹, en bovendien houden onze doodsvijanden - de duivel², de wereld³ en ons eigen vlees⁴ - niet op ons aan te vechten.
Daarom bidden wij U: wil ons toch staande houden en sterken door de kracht van uw Heilige Geest, zodat wij in deze geestelijke strijd niet het onderspit delven⁵, maar altijd krachtig tegenstand bieden, totdat wij uiteindelijk de volkomen overwinning behalen⁶.

¹ Ps 103:14-16; Joh. 15:5. ² Ef. 6:12; 1Pet. 5:8. ³ Joh. 15:19. ⁴ Rom. 7:23; Gal. 5:17. ⁵ Mat. 26:41; Mar. 13:33; 1Kor. 10:12, 13. ⁶ 1Tes. 3:13; 5:23.

Vraag
128: Waarmee beëindigt u uw gebed?

Antwoord: Want van U is het koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid tot in eeuwigheid.
Dat wil zeggen:

Dit alles vragen wij van U, omdat U ons al het goede wilt en kunt geven, want U bent onze Koning en hebt alle dingen in uw macht¹.
Wij bidden U dit, opdat daardoor niet aan ons maar aan uw heilige naam eeuwig lof wordt toegebracht².

¹ 1Kron. 29:10-12; Rom. 10:11-13; 2Pet. 2:9. ² Ps. 115:1; Jer. 33:8, 9; Joh. 14:13.

Vraag
129: Wat betekent het woord: Amen?

Antwoord: Amen wil zeggen: Het is waar en zeker.

Want God heeft mijn gebed veel stelliger verhoord, dan ik in mijn hart voel dat ik dit van Hem begeer¹.

¹ 2Kor. 1:20; 2Tim. 2:13.